

BNA Gebouw van het Jaar 2013 Regio Zuid Juryrapport

ALGEMEEN

Architectuur is een traag vak. Aan het begin van deze eeuw werd hevig gediscussieerd over wat te doen met leegstaande kerken. Nu, tijdens de jurering van het beste gebouw van Zuid-Nederland uit 2012 ziet de jury de oogst. Bij de zeventig inzendingen zitten vier getransformeerde religieuze gebouwen. In deze snelle Twitertijd valt extra op hoe langzaam de ontwikkelingen in architectuur eigenlijk gaan. Maar die traagheid is ook fijn. Hierdoor kan vertrouwdheid en hechting met de omgeving groeien.

Veel van die zeventig inzendingen vallen in de categorie 'gewoon goed'. Prima gebouwen die zorgvuldig zijn ontworpen, maar geen voorbeeldfunctie vervullen. Want daarover is de jury het eens: het Gebouw van het Jaar moet de toon aangeven. De winnaar moet een nieuw referentiekader introduceren. Ook de projecten die de jury mooi vindt – categorie snoepje – belanden niet automatisch op de longlist van te bezoeken gebouwen. In deze tijd is gewoon mooi niet meer goed genoeg.

De vele ingezonden schoolgebouwen vormen een onderwerp van discussie. Bijna allemaal hebben ze de tribunetrap van Hertzberger geadopteerd. Helaas

is de trap vaak verworden tot een ornament zonder betekenis. Op een enkeling na zijn er geen foto's van standaardlokalen bijgesloten. Dat verbaast de jury. Dit is immers de plek waar de kinderen hun dag doorbrengen. Ook blijft het interieur vaak achter bij de buitenkant. De jury is het erover eens; ze ziet liever een sobere buitenkant dan een nare binnenkant. Te vaak wordt naar een emmer felgekleurde verf gegrepen om de boel op te vrolijken. Dat is de verkeerde aanpak. Kinderen ontwikkelen zich snel. Ze willen serieus genomen worden en de felle kleurtjes gaan snel vervelen. Het is net je eerste rol Fruittella: de eerste snoepjes zijn lekker, maar daarna ben je er wel klaar mee. De conclusie is dat er geen standaardkwaliteit meer bestaat voor scholenbouw. Helaas moet de jury hetzelfde constateren als het gaat om zorggebouwen. Ze bezoekt één zorgvuldig zorgcomplex dat buiten de prijzen valt. De beredenering is eenvoudig: moet dit niet allang de norm zijn in Nederland?

Tijdens de gebouwbezoeken ontmoet de jury een aantal bevolgen en enthousiaste opdrachtgevers. Toch blijft in een aantal situaties het eindresultaat achter bij de ambities. Dit vindt wellicht een oorzaak in een minder gelijkwaardige samenwerking tussen architect en opdrachtgever. Goed opdrachtgeverschap komt immers tot stand

wanneer opdrachtgever en architect gelijkwaardige sparringpartners zijn. Wanneer de architect de ruimte krijgt om te doen waar hij goed in is: het ruimtelijk vormgeven van een programma.

Omdat de inzendingen niet altijd de cruciale informatie bevatten, vond de eerste schifting vooral plaats op basis van een eerste indruk. Het verhaal van de gebouwen werd niet altijd helder verteld, in de trant van 'dit was de opgave en dit was onze oplossing'. De jury vraagt zich af of het tijd wordt voor een andere manier van inzenden. Wat zou er gebeuren als in plaats van een tekst, foto's en tekeningen bureaus een film maken over hun inzending? Vooralsnog moet de jury het nu doen met de informatie die ze krijgt.

De beoordelingscriteria die door de BNA zijn vastgesteld zijn: de interpretatie van de opgave, conceptuele kracht, consistente uitwerking van de gekozen uitgangspunten, stedenbouwkundige/landschappelijke inpassing, materialisatie, de betekenis van het gebouw in zijn context en maatschappelijke relevantie. De jury formuleert een aantal aanvullingen. Vakmanschap is belangrijk in een tijd waarin het gebouw als concept terrein verliest. Tien jaar geleden was het concept van het gebouw van belang. Nu ligt de nadruk meer op het proces en het vak als ambacht. Ook de stedenbouwkundige context is van levensbelang. Een goed gebouw gaat immers ten onder in slechte stedenbouw terwijl in goede stedenbouw een slecht gebouw overeind blijft. Verder neemt de jury het budget in ogenschouw. Juist nu is het van belang om met weinig geld iets goeds te maken.

De diversiteit van de ingezonden gebouwen zorgen voor een andere hersenkraker. Moet er niet naar gebouwcategorie worden gekeken? Want hoe vergelijk je een verbindingsgang met een school? Er zit niets anders op dan appels met peren te vergelijken, omdat appels en peren er nu eenmaal bij horen. De jury besluit dan ook om een breed scala aan bouwtypen te bezoeken. Ze wil de verbindingsgang in Nuenen zien, maar bezoekt ook twee kerken in Heerle en Breda die getransformeerd zijn tot respectievelijk een huisartsenpraktijk en een cultureel centrum. Naast de prijswinnende gebouwen doet de jury een

onderwijsgebouw voor techniekonderwijs in Veldhoven, een gymzaal in Megen, een sportcomplex en een uitbreiding van een MBO in Eindhoven, een kantoor op de TU-campus, sculpturale woningbouw en studentenhuisvesting in Breda en een residentiële voorziening voor jeugdzorg in Venlo aan. Geen van de genoemde projecten haalt de eindstreep. Uiteindelijk selecteert de jury vijf nominaties en een eervolle vermelding.

De uitslag was een fotofinish; de winnaar werd met drie tegen twee gekozen. De eindstrijd ging tussen twee projecten met een voorbeeldfunctie: een bedrijfsgebouw waarin duurzaamheid volledig met de architectonische taal is verknoot en een uiterst zorgvuldige hogeschool voor sportonderwijs.

WINNAAR BNA GEBOUW VAN HET JAAR 2013 REGIO ZUID

Projecto Roble, Berkel-Enschot
Architectenbureau: Équipe voor architectuur en urbanisme

Projectarchitect: Huib van Zeijl
Opdrachtgever: Van Helvoirt Pensioen BV

De term 'duurzaamheid' wordt te pas en te onpas gebruikt, maar de betekenis is vaak onduidelijk. Gaat het over het hergebruik van een bestaand gebouw, EPC-waardes, GreenCalc-scores, de toepassing van zonnecellen, of is het een sensor waardoor het licht uitgaat als je de kamer verlaat? Dit alles komt voorbij bij de inzendingen in Regio Zuid. Maar er is er maar één waar architectuur en milieubewustzijn op een feestelijke manier samengaan.

Het is een ogenschijnlijk eenvoudig gebouwtje. Een bedrijfsruimte met een kas als uitgangspunt,

bekleed met een latten gevel. Maar bij nader inzien is hier iets heel bijzonders gebeurd. Dit is een zeldzaam voorbeeld van een volledig integraal ontwerp. Verantwoord materiaalgebruik, inventieve toepassing van energie-installaties, gecombineerd met een slim gebruik van groen en daglicht: dit mag duurzaamheid heten.

Proyecto Roble is een prettige verblijfsruimte die milieuvriendelijk is, zonder dat het ergens geforceerd wordt. De houtconstructie is van een Japanse elegantie. Door de daglichttoetreding – ook in de wc's – hoeft overdag nooit het licht aan. De ruime kantoren zijn sfeervol door de verbijzondering van het interieur. Aan de wanden is vilt van schapenwol aangebracht voor een goede akoestiek. De opbergkasten zijn gemaakt van fruitkragen. Hoe esthetisch ook, niets is overbodig. Klimaattechniek dringt hier door tot het architectonische idoom. De zonnepanelen zijn toegepast als dakbedekking en voor het eerst is hier een helofytenfilter op een schuin dak gelegd.

Zelden zag de jury een gebouw waarin duurzaamheid zo verregaand tot in de kleinste details is doorgevoerd. Hier is geen geitenwollen sok meer te bekennen. Dit is vreugdevolle duurzaamheid. Er is maar één kanttekening: de elegante schoonheid van het kantoor steekt schril af tegen de plompheid van het naastgelegen huis, waarmee het verbonden is. Hier spreekt wel een mooie symboliek uit: het plumpe huis mag blijven, maar we laten dit wel achter ons. Proyecto Roble is de toekomst. Dit is waar de architectuur in Nederland naartoe moet.

NOMINATIE

Fontys Sporthogeschool, Eindhoven
Architectenbureau: Mecanoo architecten
Projectarchitect: Francine Houben, Ellen van der Wal
Opdrachtgever: Fontys Hogescholen/Gemeente Eindhoven

Kenmerkend aan dit project is de bemiddelende rol van de architect. Gemeente Eindhoven en Fontys Hogescholen besloten samen een gebouw te maken voor sportonderwijs en sportclubs. De architect heeft beide partijen weten te inspireren tot een verregaandere samenwerking dan aanvankelijk de bedoeling was. Dit is het eindresultaat ten goede gekomen.

Hoewel sportaccommodaties een maatschappelijke functie hebben, is dit er maar zelden van af te lezen. Sportgebouwen zijn autisten, moppert de jury. Te vaak zijn ze in zichzelf gekeerd en maken geen contact met hun omgeving. Bij Fontys is te zien hoe het anders kan. Door de open plint oogt het gebouw ook 's avonds veilig en uitnodigend. Fontys Sporthogeschool trekt met zijn hoogwaardige architectuur de hele omgeving – een rommelige buitenwijk van Eindhoven – uit het slop.

De sportzalen zijn door een doos-in-dooconstructie in het gebouw geplaatst. Nergens kun je de functie van het gebouw vergeten. Vanuit de gangen, kantoren, leslokalen en van buiten zie je mensen sporten. De lange doorzichten in de gangen zijn prettig voor de oriëntatie. Het wordt nergens labyrintisch doordat je altijd contact kunt maken met de sport- én buitenruimte.

Er zijn veel fijne plekken waar de studenten kunnen rondhangen, inclusief een kantine met ruim uitzicht over het voetbalveld van FC Eindhoven. Aangename verblijfsruimten zijn van levensbelang maar worden helaas te vaak vergeten in onderwijsgebouwen. Ook de leslokalen zijn prettig, ruim, hoog en transparant. Het enige minpuntje is dat ze zo zijn ingedeeld dat de docent tegen het licht in staat te praten.

Het raffinement zit in de details. De wanden en kluisjes zijn voorzien van pictogrammen van sporters. De afbeeldingen lopen ook aan de binnenkant van de kluisjes door. Een cadeautje als je je kluisje openmaakt.

In een samenleving waar men vaker zit dan beweegt, nodigt dit gebouw uit om te sporten. De architect heeft geen enkel moment de teugels laten vieren en was tot op het eind *in control*. Dit moet de standaard worden voor sport- en onderwijsgebouwen in Nederland.

NOMINATIE

Ketelhuis Ceres, Eindhoven

Architectenbureau: diederendirrix architecten

Projectarchitect: Bert Dirrix, Rob Meurders

Opdrachtgever: Dienst Huisvesting Technische Universiteit Eindhoven

Het oude ketelhuis behoort tot de eerste generatie gebouwen op het campusterrein van de TU Eindhoven. Afgelopen jaar is het ketelhuis herbestemd tot kantoor en onderwijsruimte. De jury bewondert de schijnbare achteloosheid waarmee deze transformatie is gerealiseerd. De architect is erin geslaagd om het gebouw van een volledig andere functie te voorzien zonder dat het zijn stoere, ruige karakter verliest.

Om ruimte te maken voor de entree en werkruimten met daglicht is de zuidgevel volledig vervangen door verticale donkere glaspartijen. Het glas is omsloten door geperforeerde, terugliggende kaders. In dit gebouw zet je geen raam open, maar is het precies

andersom; aan de binnenzijde vormen de dichte geveldelen luiken voor natuurlijke ventilatie. De glaswand past fraai bij de zwarte bakstenen wand die aan de noordgevel nog volledig in tact is gelaten.

Binnen word je vorstelijk ontvangen in een ruim atrium waar het daglicht door de dakramen naar binnen stroomt en je in één keer het hele gebouw kunt overzien. Het atrium biedt ruim zicht op de indrukwekkende staalconstructie van de ketelhuishal. De begane grond en de werkruimtes op eerste verdieping zijn verbonden door een tribunetrap. De jury is blij dat de tribunetrap hier eindelijk wordt gebruikt zoals die bedoeld is. De trap draagt bij aan de ruimtelijkheid van de hal en is een fijne plek om te zitten.

De architect is uitgegaan van de kwaliteit die het bestaande pand te bieden heeft. Een paar kleine slimme ingrepen waren genoeg om het ketelhuis te transformeren tot een onderwijs- en werkruimte. Toch was dit allesbehalve een simpele opgave. Als architect moet je begrijpen hoe je een historisch gebouw leest. Het vergt vakmanschap om een intelligente herinterpretatie te maken. De functie is immers volledig gewijzigd terwijl de identiteit van het ketelhuis is behouden. Zodoende is de architect erin geslaagd een nieuwe betekenislaag aan het ketelhuis toe te voegen en is er in Eindhoven een prachtig stukje cultuurgeschiedenis bewaard gebleven.

NOMINATIE

Woonhuis L, Oosterhout

Architectenbureau: Grosfeld van der Velde architecten

Projectarchitect: Pascal Grosfeld

Opdrachtgever: particuliere opdrachtgever

Woonhuis L ligt verborgen in een groene omgeving met landerijen en af en toe een boerderijtje. Het risico bij een dergelijke opgave is dat een kostbare villa vaak te protserig uitvalt en detoneert bij haar omgeving. Bij het zien van de foto's vroeg de jury zich af of er niet meer mogelijk was geweest op deze plek. Maar juist die ingetogenheid maakt Woonhuis L zo goed.

Er is slim omgesprongen met de beperkende voorwaarden van het bestemmingsplan door de slaapkamers half onder de grond te maken. Hierdoor ontstaat een verbinding tussen de twee parallel gelegen gebouwen. Overal komt licht naar binnen, ook in de half ondergrondse kamers. Door de lange aaneenschakeling van ruimtes ontstaan er mooie zichtlijnen. In de huiskamer lijkt het alsof schilderijen met oud-Hollandse landschappen zijn opgehangen; zo fraai wordt het uitzicht door de ramen omlijst.

De jury zet wel vraagtekens bij de indeling. Het is jammer dat je vanuit je half ondergrondse slaapkamer niet naar het terras aan de vijver kunt lopen, maar er alleen op uitkijkt. Was de ouderlijke slaapkamer niet beter tot zijn recht gekomen in de bovengrondse ruimte waar nu jacuzzi en een klusruimte zitten?

Deze indeling is uiteindelijk een persoonlijke keuze van de bewoners. De verrassing zat hem bij dit project dan ook in het bevlogen samenspel tussen architect en opdrachtgever. De architect kreeg de ruimte om te doen waar hij goed in is en heeft de wensen van de gebruikers ruimtelijk vertaald. De andere verrassing zat hem in de haarscherpe detaillering en het vakmanschap. Alles zit op zijn plek, alles klopt. Een gebouw is net een Zwitsers horloge. Als er één radartje ontbreekt, werkt het al niet meer. Woonhuis L is een goed werkend Zwitsers horloge.

NOMINATIE

Suytkade Helmond

**Architectenbureau: Bedaux de Brouwer
Architecten**

Projectarchitect: Peter Keijsers

Opdrachtgever: Van Wijnen Projectontwikkeling

Zuid B.V.

Op de valreep, vlak voordat de nominaties bekend werden gemaakt, besloot de jury alsnog dit project te nomineren. Dit is een wijkje dat even moet bekijken. Bedaux de Brouwer, je pikt ze er altijd uit, werd gezegd bij de voorselectie van de te bezoeken projecten. Het is een bureau dat al jaren blijvende kwaliteit levert. Daar wringt de schoen, want is alweer een goed project van Bedaux de Brouwer voldoende voor een nominatie? Zou dit niet de norm moeten zijn voor woningbouw in Nederland?

Precies een week na het bezoek van het wijkje moest de jury tot de conclusie komen dat 'gewoon goed' eigenlijk niet zo gewoon is. De kracht van dit project zit hem in het vermogen om met minimale middelen hoogwaardige architectuur te maken. De architect heeft uiterst consequent de gekozen uitgangspunten toegepast. Alle details, straatprofielen, gevels, parkeerplaatsen en het straatmeubilair zijn naadloos op elkaar afgestemd.

De jury waardeert het in dit geval dat de architect zich weinig heeft aangetrokken van de architectuur in de omgeving van het wijkje. De woonwijk ligt als een baken van beheerste kalmte tussen de opzichtige gebouwen die deze omgeving in Helmond domineren. De woningen hebben een formele straatwand aan de stadzijde en een meer ontspannen gevelbeeld aan de waterkant. Dit maakt een wijkje waar je heel vanzelfsprekend en prettig rondloopt.

De jury heeft wel een paar vraagtekens bij de plattegronden van de patiowoningen. Ze vraagt zich af hoe de tuin in verhouding staat met de parkeerplaats en hoe de bergingen zich lenen voor gebruik. Maar dit blijkt een kanttekening in de

marge: de plattegronden van de kleine gezinswoningen weten wel te overtuigen.

Suytkade is niet wereldschokkend of vernieuwend. Maar dit bureau weet aanhoudend kwaliteit te leveren en geeft dat ook niet snel op. Dat laatste is minder alledaags dan het lijkt en levert dit 'gewoon goede' wijkje een nominatie op.

EERVOLLE VERMELDING

Metaforum TU Eindhoven
Architectenbureau: Ector Hoogstad Architecten
Projectarchitecten: Joost Ector in samenwerking met Chris Arts
Opdrachtgever: TU Eindhoven, Dienst huisvesting

Lang heeft de jury gesproken over het Metaforum. Dit project was een van de meest complexe opgaven die in Regio Zuid was ingezonden. De historische W-hal van de TU Eindhoven heeft een nieuwe functie gekregen als universiteitsbibliotheek en hart van de campus. Bovenop de hal is een nieuw volume gezet met daarin kantoor- en onderwijsruimtes.

De bestaande hal met de karakteristieke in hoogte verspringende vierkante dakvlakken is opengemaakt en omgetoverd tot een overdekt marktplein waar studenten in de zomer kunnen zitten en feesten kunnen geven. Op dit moment is er daar nog niet zoveel van te merken. Maar de jury heeft er vertrouwen in dat de studenten nog deze lente het plein zullen innemen.

Ook van binnen is de ruimte opengemaakt ten behoeve van een imposant atrium waarin de universiteitsbibliotheek is gevestigd. De schuine kolommen leken op de foto's wat geforceerd maar passen hier goed in het totaalbeeld. Daarnaast heeft de architect geraffineerd het spel met het vierkante dakenlandschap gespeeld. In het atrium zijn veel ontspannen ruimtes geënceneerd waar studenten elkaar tegenkomen en rustig kunnen werken.

Op de oudbouw is een losse doos gezet. In de ruimtelijke aansluiting tussen forum en toren wringt het. Een kleine trap verbindt het atrium met de nieuwbouw waarin de feestelijke ruimtelijkheid helaas niet is doorgezet. Het grote inpandige balkon dat de gevel van de nieuwbouw onderbreekt, vindt de jury weinig subtiel. Daarnaast zijn de kantoren klein en worden gedomineerd door de grote schuine pijlers die overal dwars doorheen snijden.

Er zijn maar weinig opgaven waarin de architect zo'n complex programma onder controle krijgt. De jury voelt weinig voor de nieuwbouw, maar de transformatie van de W-hal is een spektakel. Wat is hier een hoop bereikt, en wat een complexe puzzel is hier opgelost. De jury heeft grote bewondering voor de drive vanuit de TU en de architect om een historisch gebouw te behouden door het een ruimtelijk infuus te geven.

JURY REGIO ZUID

Aart Oxenaar – Academie van Bouwkunst, Amsterdam (juryvoorzitter)

Willemien van Duijn – buro3 architecten, Amsterdam

Daan Josee – Architectenbureau Kristinsson, Deventer

Miranda Nieboer – Hogeschool Windesheim / Artez, Zwolle

Hanneke Rinkel – Sacon, Zwolle

Jurysecretaris, auteur juryrapport: **Isabel van Lent** – architectuurhistoricus